ŠTO TREBA WIEDAĆ
…OŽDAMU BIEŁARUSU?

Wydawiectwo W. ŁASTOUSKAHO.

WILNIA, — Drukarnia „Znič“ — 1918 hod.

Zur Verbreitung im Gebiet des Oberbefehlshabers Ost und zur Ausführ
zugelassen Buchprüfungsamt Ob. Ost.

1. Biełaruski narod.

Chto my?

My Biełarusy.

Chto jość Biełarusy?

Biełarusy heto narod sławianskaho plemia.

Čamu nazywajemsia Biełarusami.

Bo my naradzilisia biełarusami, uskarmilisia z biełaruskaj ziamli, uzhadawalisia i žywiem u Biełarusi.

Chto biełarus?

Biełarus toj, u čyich žyłach pływie biełaruskaja kroŭ, čyje pradziedy, dziady i baćki byli Biełarusami.

Jak nazywajecca toj, chto wyrekajecca swajho narodu?

Taki, chto wyrekajecca swajho narodu,—zdradnik, dušepradawiec. Zdrada heto najciažejšaje lichadziejstwo, jakoje tolki znajuć ludzi. Dziela hetaho my nikoli nie pakiniem swajho narodu. Sčyry biełarus, praŭdziwy syn swajho narodu zaŭsiody budzie tej dumki: „Nichaj lepiej zahinu čymsći adrakusia swajho narodu biełaruskaho". Bo z Biełaruśsiu i biełaruskim narodam zwiazano naše žyćcio; jany naše najwyšejšaje dabro, naša radaść i sława.

Što takoje narod, abo nacija?

Narod, abo nacija, heto ludzi haworačyje adnej mowaj, zasielajučyje supolny kraj i praz he-

to stanowiačyje adnu wialikuju siamju, narod, naciju.

Chto prynaležyć da narodu, abo da nacii?

Koždy chto pachodzić z danaho narodu, abo nacii. Prynaležnaści da nacii ci narodu nielha wybirać pawodle swajej spadoby. Prynaležnym da narodu stajecca koždy čeławiek užo pa swajej krywi, pa swajej pryrodzie, ciełam i dušoj swajej. Świadomym členam narodu swajho stanowicca biełarus tolki tady, kali jon uświadomicca, heto znače spaznaje dobra chto jon sam dy pačuje duchowuju i kroŭnuju swaju źwiaź z usim swaim narodam.

Narodnaja świadomasć zbližaje i złučaje ludziej u krepkuju siamju. Daražejšy i milejšy našamu sercu budzie koždy Biełarus, choćby jon najdalej ad nas žyŭ, bo jon prynaležyć da našaho biełaruskaho narodu, bo heto naš brat pa narodnaści. Usie inšyje narody, choć-by jany i žyli u Biełarusi, adnače jany nam čužyje, bo jany spahadajuć i lubiać, kožny swoj narod i swaju baćkaŭščynu, a z našaj ziamli i narodu tolki ciahnuć dla siabie soki.

Ci josć inšyje narody?

Na świecie mnoha roznych narodaŭ. Koždy inšy narod nam čužy, daloki, a josć pamiž imi i ciažkije našy worahi, jakije zdaŭna ŭžo uporna pracujuć nat tym, kab Biełarusóŭ wyhubić i samim zaniać našu ziamlu i naše dabro. Koždy taki worah ciomnym bratom našym starajecca uhaworyć, kab wyrekalisia ŭsiaho sawajho rodnaho: i mowy, i piesień, i hramaty, a zamiesta našaho patsuwajuć swajo, čužackaje. Aścierehajciesia-ž, braty, takich awiečak u woŭčaj skury!

2. Biełaruskaja ziemla.

Dzie žywuć Biełarusy?

Biełarusy žywuć na swajej Biełaruskaj ziamli. Biełaruskaja ziemla ŭsia taja, dzie žywuć Biełarusy.

Jak wialika Biełaruś?

Biełaruś abšyrnaja staronka. Pa abšaru Biełaruś zajmaje siaredniaje miejsco miž Italijej i Eŭropejskaj Turcijej.

		km.
Aŭstryja	zajmaje	600.000
Niamieččyna	„	540.000
Francija	„	536.000
Anhlija	„	315.000
Italija	„	286.000
Biełaruś	„	258.000
Turcija	„	130.000
Rumynija	„	131.000
Boŭharyja	„	96.000
Portuhalija	„	91.000

Jakaja-ž to budzie silnaja dzieržawa z Biełarusi, kali staniecca ad nikoha niezaležnaj!

Ci žywuć Biełarusy pa-za miežami Biełarusi?

Dziela taho, što nad Biełaruśsiu panujuć čužyncy, nie raz prymušeny byli Biełarusy pakidać swaju baćkaŭščynu dy wycirać čužyje kuty. Wielmi mnoha Biełarusoŭ pieresialiłosia ŭ Sibir, u Ameryku, u Brazyliju, u Aziju, a takže pa ŭsiej Maskoŭščynie.

Skolki ŭsich Biełarusoŭ?

Biełaruskaho narodu žywie na świecie 10 miljonaŭ. Pamiž Eŭropejskimi narodami biełarusy zajmajuć 9-je miejsco. Wialikasć narodaŭ Eŭropy (nie ŭličajučy siudy inšych čaściej świetu) wyhladaje tak:

Niemcoŭ	74	miljonoŭ.
Maskaloŭ	65	„
Francuzoŭ	42	„
Anhlijcoŭ	40	„
Italjancoŭ	34	„
Ukraincoŭ	33	„
Hišpancoŭ	18	„
Palakoŭ	15	„
Biełarusoŭ	10	„
Rumynoŭ	9	„
Žydoŭ	9	„
Holendroŭ	8	„
Wenhroŭ	7	„
Čechoŭ	7	„
Finoŭ	7	„
Šwedoŭ	6	„
Boŭharoŭ	6	„
Hrekoŭ	5	„
Portuhalcoŭ	5	„
Serboŭ	5	„
Turkoŭ	5	„
Norwerzcoŭ	5	„
Irlandcoŭ	4	„
Litwinoŭ	$3^1/_2$	„
Chorwatoŭ	3	„
Słowakoŭ	3	„
Słowincoŭ	2	„
Albancoŭ	1	„

3. Biełaruskaja mowa.

Što takoje narodnaja mowa?

Narodnaja mowa taja, jakoj haworyć uwieś narod. Koždy narod maje swaju rodnuju mowu i jej usiudy haworyć. Rodnaja mowa heto wialikaje narodnaje bahaćcie, jakoje narod pawinien wysoka canić i pielehawać.

Pa čym najlahčej spaznać, što my Biełarusy?

Najlahčej heto spaznać pa našaj mowie. Mowa złučaje ludziej u adzin narod. I naša biełaruskaja mowa złučaje zwyž 10 miljonaŭ Biełarusoŭ u adzin narod.

Čamu haworym biełaruskaj mowaj?

Bo jana naša rodnaja, a koždy čeławiek lubić swaju rodnuju mowu: Niemiec—niamieckuju, Boŭharyn — boŭharskuju, a Biełarus — biełaruskuju. I ŭsio, što pieknaje, što dobraje, ŭsie mudrašci świetu, nawuku, literaturu my najlepiej razumiejem i lubim, kali čujem u swajej rodnaj mowie.

U siabie doma my, bywaje, mała bačym swaju luboŭ da našaj mowy, zatoje budučy na čužynie, jak tolki pačujem našu mowu wielmi ciešymsia. Bo čeławieku najmilej čuć i hawaryć swajej rodnaj mowaj.

Jakaja naša mowa?

Naša mowa adna z najčyściejšych, sa sławianskaj siamji, moŭ. Jana pieknaja, miłahučnaja, wielmi śpieŭnaja, i hibkaja, praz što nadajecca wielmi da paezii i śpiewoŭ. Dziela taho, što mowa naša zachawała prastary sławianski charaktar, jana jak maci ŭ sławianskaj siamji moŭ, da jaje, jak

dzieci da matki, padobny ŭsie sławianskije mowy: maskoŭskaja, serbskaja, českaja, polskaja i inš. Ale pryhetym jana saŭsim asobnaja, samabytnaja mowa, jak i koždaja inšaja. Worahi našaho narodu łhuć, što mowa naša nie samabytnaja, kažuć: „heto miešanina maskoŭskaj i polskaj". Hetak mohuć hawaryć tolki našy złodumcy, abo ciomnyje ludzi. Šmat wučonych ludziej, roznych narodnaściej, nawučalisia našaj mowy i pisali ab jej wučony je knihi i ŭsie jany ŭ adzin hołas kažuć, što mowa biełaruskaja saŭsim samabytnaja asobnaja mowa, takaja-ž samaja osobnaja sławianskaja mowa jak polskaja ci maskoŭskaja.

Daŭniej naša mowa była adnej z najbolej kulturnych uchodna—sławianskich moŭ: jej hawaryli kniazi našy i kniazi i wialmožy Wial. Kniaźstwa Litoŭskaho dy karali Polskije.

U biełaruskaj mowie u W. Kniaźstwie Litoŭskim pisalisia ŭsie zakony, wialisia ŭsie urady i sudy, adbywalisia sejmy i inš. S tych časoŭ zachawałosia mnoha dakumentoŭ, knih, hramat i ŭsie jany pisany čyściusieńkaj našaj biełaruskaj mowaj.

Ci biełarusy majuć swaju literaturu (piśmiennasć)?

My biełarusy majem bahatuju swaju asobnuju piśmiennasć. Biełaruskaja piśmiennasć starejšaja za polskuju i maskoŭskuju. Z usich sławianskich narodaŭ, adny tolki Čechi mieli raniej za Biełarusoŭ nadrukawanuju Bibliju ŭ swajej mowie.

Českaja	Biblija	wyjšła u	1488 h.
Biełaruskaja	„	„	1517 h.
Krainskaja	„	„	1555 h.
Polskaja	„	„	1561 h.
Litoŭskaja	„	„	1660 h.
Maskoŭskaja.	„	„	1751 h.

Biełarusy ŭ daŭnyje časy mieli wielmi bahatuju swaju piśmiennaść. U XVI stàlećci byli nadrukawany i napisany ŭ biełaruskaj mowie ŭsie prawy, knihi duchoŭnyje (prawasłaŭnyje, katalickije, unijackije i reformackije), histaryčnyje, nawŭkowyje i ŭsiakije inšyje. Paśla naš narod zaniepaŭ, jaho zadušyli, zacisnuli, pry hetym i piśmiennaść zahłušyli. Kali naša baćkaŭščyna patpała pad Rasieju (Maskowiju) to i saŭsim zabaranili što niebudź pisać i drukawać pa biełarusku. Tolki u 1905 hadu, u časie rasiejskaj rewalucii, biełarusy dabilisia prawa drukawać knihi u swajej mowie. Za karotki čas at 1905 h. biełaruskije paety i piśmienniki wydali mnoha pieknych i cikawych knižak, stwaryli nowuju biełaruskuju literaturu. Ciapier Biełarusy majuć niemałuju i nowuju swaju literaturu i šmat hazet i časopisiej.

Ci biełaruskaja mowa adna na ŭsiej Biełarusi?

Adna i taja-ž samaja na ŭsiej Biełarusi. Ale jak usie staradaŭnyje mowy, tak i nàša maje swaje admieny (dyalekty, abo hutarki). U nas jość šeść dyalektoŭ: Witebski, Smalenski, Paleski, Centralny (Minski), Słucki, Barysaŭski.

Čamu niekatoryje biełarusy starajucca hawaryć čužoj mowaj, zamiest swajej?

Tyje Biełarusy, što starajucca hawaryć čužoj mowaj unikajučy swajej, bywajuć abo šelmy dušepradaŭcy dy pierakulščyki, abo ludzi ciomnyje, jakich abłutali worahi našaho narodu. Pieršyje nie haworać pa biełarusku dziela swajej asabistaj karyści, bo pajšli na ŭsłuhi čužakom i pracujuć, saŭsim świadoma, na škodu Biełaruskamu narodu, kab jaho wyhubić. Druhije nie haworać praz ciem-

natu swaju, bo pawieryli našym woraham, što mowa naša „brydkaja“, „prostaja“ i za roznymi našymi złoduıncami iduć jak awiečki na bojniu. Pawinnasć koždaho świadomaho biełarusa s pieršymi — worahami, — zmahacca, a druhich — ciomnych — uświedamlać, wyjaśniajučy im praŭdu i zawučajučy historyi našaj dy šyručy biełaruskaje drukawanaje słowo.

Što stałosia-b kab my zabylisia swajej rodnaj mowy?

Kali-b my našu rodnuju, Boham nam dadzienuju i uświačonuju, biełaruskuju mowu zakinuli, zabylisia, a pryniali čužuju, — tady pa ŭsich nas i śled zahinuŭ-by na ziamli.

Naš paet Maciej Buračok u pradmowie da „Biełaruskaj dudki“ kaže:

„Šmat było takich naradoŭ, što stracili najpierš swaju mowu, tak jak toj čeławiek pierad skanańniem, katoramu mowu zajmaje, paśla i zusim zamierli. Nie pakidajcie-ž mowy, našaj biełaruskaj, kab nia ŭmierli! Paznajuć ludzi ludziej pa abličču ci pa adziežy, jakuju chto nosić, otže mowa heto josć abličče i adzieža dušy ludzkoj“.

Chto nie šanuje rodnuju mowu, toj nie šanuje siabie samoha, ni swoj rod, ni swaich dziadoŭ-baćkoŭ katoryje tej-že mowaj hawaryli. A chto stydajecca rodnaj mowy, wart taho, kab i jaho dobryje ludzi stydalisia jak wyradka, kab im pahardžali, jak niedaludkam. Bo stydajučysia rodnaj mowy jon kryŭdzić nia tolki baćkoŭ-dziadoŭ swaich, ale i uwieś narod. Sprawiadliwy, dobry čeławiek nikoli nie stydajecca rodnaj mowy. I sam haworyć swajej rodnaj mowaj i hladzić, kab i inšyje jaje šanawali.

4. Wiera (relihija) Biełarusou.

Jakaja wiera Biełarusoŭ?

Biełarusy ŭsie chryścijanskaj wiery; čaściu katalıki, a čaściu prawasłaŭnyje,

U Hrodzienščynie i Wilenščynie mnoha jość Biełarusoŭ katalickaj wiery, a ŭ Mohileŭščynie, Witebščynie, Smalenščynie i Čarnihaŭščynie bolej Biełarusoŭ prawasłaŭnaj wiery, choć jość takže i tam kataliki. Ahulna lićučy biełarusoŭ prawasłaŭnych jość u dwaja bolej, jak katalikoŭ. Daŭniej blizka ŭsie Biełarusy byli pryniaŭšy carkoŭnuju jednaść, jakuju zburyŭ Maskoŭski urad chočučy abmaskalić Biełarusoŭ.

Ci wiera može aznačać narodnaść?

Nie, wiera što inšaje, a narodnaść što inšaje i dzieła hetaho wiera nia može aznačać narodnaści. Naprykład palaki jość katalickaj i kalwinskaj wiery; Niemcy jość kataliki, luteranie, i kalwiny, ale i Palaki i Niemcy, stanowiać adzin narod, adny Polski, druhije Niamiecki. Katalickaj wiery Italjancy, Francuzy, jość Anhlijcy, Niemcy, Biełarusy, ale heto roznyje, čužyje sabie narody.

Usie Biełarusy, ci jany prawasłaŭnyje, ci kataliki, roŭnyje dzieci adnej Biełarusi to i treba nam žyć s saboj u zhodzie i ŭzajemna šanawać adnu i druhuju wieru.

Heto tamu—što rodzimsia my biełarusami, a wiernymi—prawasłaŭnymi ci katalikami—stanowimsia paśla chryščeńnia. Padobna i partyjnymi ludźmi (nacionalnymi demokratami, radykałami, socijał - demokratami, socijał — rewolucionierami) robimsia kudy paźniej. Ale ŭsio heto nie pierеškadžaje nam być dobrymi Biełarusami i razam stajać za narodnuju wolu, za lepšuju budučynu ŭsiaho našaho narodu i kraju.

5. Baćkauščyna.

Sto takoje Baćkaŭščyna?

Baćkaŭščyna — heto toj kraj, dzie my naradzilisia, wyraśli, dzie žywuć našy baćki i prabaćki žyli, dzie žywie ŭwieś biełaruski narod.

Dzie majuć Biełarusy swaju Baćkaŭščynu?

Naša Baćkaŭščyna—heto biełaruskaja ziemla, dzie Biełarusy žywuć sprakon wiakoŭ, abrablajučy hetu ziamlu swaimi rukami, paliwajučy jaje swaim potam i krywioj, baroniačy jaje ad worahoŭ. I ŭ nas samich, u našym charaktary, pryrodzie adbiłasia naša baćkaŭščyna, a ŭ sercy nosim jasnuju, nikoli nie zaciortuju pamiać ab jej. Baćkaŭščyna—heto našy baćki i našy dzieci. U koždym z nas zachawana minuŭščyna i budučyna rodnaj našaj ziamli. Tamu my sa swaimi siemjami, majetnaściu, z usimi našymi tawarystwami, z našymi siołami i haradami naležym da wialikaj našaj Baćkaŭščyny.

Skul uzialisia na hetaj ziamli Biełarusy?

Hetu źiamlu Biełaruskuju zasielaje naš narod ad najdaŭniejšych časoŭ. Jak pamiać ludzkaja siahaje zaŭsiody na hetaj źiamli žyli Biełarusy. Jany asieli hetu ziamlu nie abroblenaj i dzikaj, a swaimi rukami, swajej niaŭtomnaj pracaj pierarabili jaje na radžajnuju i bahatuju.

6. Historyja Biełarusi.

Što takoje naša historyja?

Naša historyja—heto minuŭščyna rodnaj staronki, ŭsio toje, što kaliś było na Biełarusi.

Jakaja naša minuŭŝčyna?

Naša minuŭščyna heto biezupynnaja baradźba za lepšuju dolu i wolu našaho narodu.

U najdaŭniejšych časach Biełarusy kirawali ŭsim swaim žyćciom praz wieče, h. zn. staršyny našaho narodu radzili i pastanaŭlali ab usim. Paśla Biełarusy pačali wybirać sabie kniazioŭ. Kniažaja ŭłada była dziedzičnaj, perachodziła z baćki na syna. Našy kniazi mieli swaju wialika-kniazieŭskuju stalicu ŭ Połacku, a udzielnyje kniazieŭskije stalicy byli u Witebsku, Miensku, Drucku, Smalenśku, Turawie i šmat dzie ješče. Kala XIII stalećcia Biełaruś była padzielena na mnoha drobnych kniazieŭstw, a heto tamu, što paśla śmierci baćki-kniazia, syny dzialili „wotčynu“, jak, prymieram, ciapier u nas pa siołach dzielacca sielanie. Ad hetaho narod Biełaruski asłabieŭ wielmi i patpaŭ pat čužuju ŭładu.

Ważniejšyje z našych kniazioŭ byli: Rohwałod (kniažyŭ u Połacku u X stalećci), Iziasłaŭ, Bratysłaŭ dy Ŭsiesłaŭ. Hety apošni najbolej usławiŭsia: jamu ŭ česć i swaje i čužyje składali pieśni i pachwały. Ab im adna staraświeckaja pieśnia kaže, što: „kniaź Ŭsiesłaŭ ludziej sudziŭ, kniaziom harady paradkawaŭ“

Z linii połackich kniazioŭ pachadzili i kniazi Wialikaho Kniaźtwa Biełaruska Litoŭskaho. Z hetaj linii najbolš usławilisia Olhierd dy Witoŭt. Olhierd chadziŭ wajnoj na Maskwu i Maskwu zdabyŭ dy ščyt swoj prybiŭ na Maskoŭskich warotach. Witoŭt usławiŭsia mudraściu i siłaj i chacieŭ karanawacca na karala Biełaruska-Litoŭskaho, ale Palaki adabrali at pasłoŭ załatuju karonu, što prysyłaŭ jamu Papież na karanaciju. Z linii Biełaruska-Litoŭskich kniazioŭ pachodzili i karali polskije (Jagiellony). A Jahiełło da kanca žyćcia swajho nia ŭmieŭ i nie hawaryŭ pa polsku, a tol-

ki pa biełarusku, choć i byŭ karalom polskim. I nia dziwa, bo maci jaho była kniahinia witebskaja i jon hadawaŭsia u Witebsku i byŭ tam kniaziem.

U Wiał. Kniaźstwie Biełaruska - Litoŭskim biełaruskaja mowa była dzieržaŭnaj. Pa biełarusku adbywalisia ŭsie sudy i sejmy, pisalisia ŭsie dakumenty, pa biełarusku hawaryli ŭsie pany, wialmožy, kniazi, pa biełarusku wučyli ŭ škołach i malilisia ŭ kaściołach i cerkwach. Słowam usio žyćcio, ŭwieś ład, zwyčai i abyčai byli biełaruskije.

Paśla Biełaruska-Litoŭskaje kniaźstwo złučyłosia s Polščaj. Jak „roŭny z roŭnym i wolny z wolnym". Dy jednasć heta niepazdarowiłasia ni Biełarusam ni Litwinom. Delikatnieńka, zhrabnieńka, dzie treba hładziučy, zhładzili palaki nam i našu wolu i roŭnasć, uprahli biełaruski narod u panščynu, a panoŭ i duchawienstwo papalačyli. Za 200 hadoŭ polskaj wolnaści i jednaści Biełarusy astalisia niawolnym, mužyckim tolki narodam, biez swajej piśmiennaści, biez dzieržaŭnaho i hramadzianskaho prawa. A ŭ kancy XVIII stalećcia, paśla razdziełu Polščy—Biełarusy trapili s pad ahnia ŭ połymia—s polskich u „bratnije" maskoŭskije abojmy. Paśla palakoŭ u biełaruskim narodzie užo čuć lipieła duša, a tut maskoŭskije „braty" pačali saŭsim jaje wykałačywać, kab saŭsim zacierci śled Biełaruskaho narodu, kab biełarusoŭ abmaskalić. Palaki ciahnuli Biełarusoŭ katalikoŭ da siabie, Maskali prawasłaŭnych biełarusoŭ ciahnuli da siabie. Adny i druhije staralisia, kab biełarusy zabylisia što jany asobny narod, što heta ziemla naša ni Maskoŭskaja, ni Polskaja, što i adny i druhije woŭčym prawam stalisia haspadarami tut. Ale narod naš u hetaj čužackaj napaści wykazaŭ niezwyčajnuju swaju žywučasć i moc.

Nijakije polskije cianioty, nijakije maskoŭ-

skije nahajki, turmy i „miery“ nia zdoleli adabrać ad našaho narodu, jaho najdarażejšaho skarbu —mowy rodnaj. Usio, što było ŭ ich mocy, atabrali i školy, i cerkwi, i kaścioł, i ziamlu, i lasy, i reki, i harady i bahaccie, a ot mowy ŭ našaho narodu nia zdoleli atabrać. A kali naš narod zachawaŭ mowu, to jon żywie i budzie żyć. Praz mowu naš narod zdoleje adradzicca i ŭzoŭ stanuć słaŭnym i silnym.

7. Adznaki Biełarusi.

Jakije adznaki biełaruskaj dzieržawy?

Adznaka biełaruskaj dzieržawy — heto herb daŭnaho Wlalikaho Kniaźstwa Biełaruska-Litoŭskaho: (witeź na biełym kaniu ŭ čyrwonym poli). Hetym herbam adznačalisia daŭniej usie biełaruskije ziemli, abo jak ich paźniej zwali,—wojewodztwy.

Jaki nacionalny biełaruski koler?

Nacionalny biełaruski koler — bieła-čyrwony. Z hetych koleroŭ ułożen i biełaruski flah, jaki składajecca z troch, u doŭžki pałos,—biełaj, čyrwonaj, biełaj.

8. Patryotyčnyje pawinnaści.

Što takoje patryotyzm?

Patryotyzm — heto ščyraja luboŭ da swajho rodnaho narodu i da swajho rodnaho kraju. A patryot—heto toj čeławiek, katory starajecca dapamahčy swajmu narodu i pracuje ŭ hetym kirunku z usich sił.

Čaho chočem dla swajej baćkaŭščyny.

Každy z nas lubić Biełaruś i chacieŭby bačyć jaje ščaśliwaj, A heto staniecca tady, jak usie biełarusy buduć świadomymi synami swajho narodu i jak sami biełarusy buduć haspadarami u šwajej ziamli, kali nad nami nijakije čužaki nia buduć panawać. Dziela hetaho nia tolki samomu treba lubić Baćkaŭščynu i pracawać dla jaje dabra, ale treba ješče nawučać i prychilać da hetaho usich Biełarusoŭ z jakimi stykajemsia, budzić u ich hetyje wysokije, dobryje pačućcia.

Jakaja patryotyčnaja pawinnasć koždaho Biełarusa?

Świa'aja pawinnasć koždaho Biełarusa, zaŭsiody i ŭsiudy pryznawacca da swajho narodu, dbać ab honar świajej nacii, dy pilna wypaŭniać usio, što pryčyniajecca da ŭzmacawańnia i rasćwietu narodu.

Dbajmo-ž ab rodny kraj, pilnujmosia-ž swaich pawinnaściej pierad im! Starajmosia kab imia Biełarus zaŭsiody, ŭ usich narodaŭ sustrečałosia s pašanaj.

Jakim sposabam Biełarus može dbać ab uzmacawańnie i rasćwiet swajho narodu?

Koždy čeławiek pawinien swoj narod lubić, im hardzicca, dla jaho dabra i sławy žyć i trudzicca; usiej siłaj dbać ab padniaćcie i sławu jaho. Koždy patryot biełarus, bolej čym chto inšy, nichaj starajecca wypaŭniać swaje patryotyčnyje pawinnaści, bo u nas bolej čym u inšych pracy, bo my atstali ad inšych. Biełaruski patryot može dbać ab uzmacawańnie i rasćwiet swajho narodu: praz siamju, i školu, i praz hramadzianskuju pracu.

9. Biełarus u siamji.

Jakije pawinnaści Biełarusa ŭ siamji?

Pieršaja pawinnasć kab u siamji biełaruskaj hawaryli i malilisia pa biełarusku i to čystaj hawaryli mowaj. Kab adziewalisia ŭ stylu biełaruskim, kab zachowywali zwyčai i abyčai biełaruskije. Kab na asobach dy na rečach i na ŭsim, što josć u haspodzie, wyjaŭlaŭsia biełaruski charaktar. Usiakije ŭzory, malunki, wyšyŭki mebli pawinny być u biełaruskim charaktary. U koždaj biełaruskaj siamji pawinny być knižki biełaruskije i časopiśi. Błahi toj biełarus, što čytaje, zamiest biełaruskaj, u čužoj mowie, u swajej siamji, hazetu.

Jak-by dalejšym ciaham siamji, dla maładzieży josć škoła. Biełaruskaja siemja pawinna staracca, kab dzieci jaje wučylisia ŭ biełaruskaj školi. Čužaja škoła dahetul nawučała biełaruskich dziaciej lubić čužoje i zniewažać swajo rodnaje i swoj narod, i mowu, i zwyčai. Čužaja škoła uzhadowywała z našych dziaciej ludziej čužych dla biełaruskaho narodu. Dziela hetaho koždy patryot pawinien prykładać usich sił, kab usiudy, dzie žywuć biełarusy, byli biełaruskije pačatkowyje, siarednije i wyšejšyje škoły. Siemja — heto asnowa, fundamant nacii, a škoła jaje budučyna. Biełaruski patryot pawinien dbać ješče i ab tym, kab u biełaruskich siemjach piejalisia biełaruskije pieśni i kab škoła nawučała patryotyčnych biełaruskich piesień.

Biełarus u hramadzianskim žyćci.

Biełaruskaje hramadzianskaje žyćcio tworać hramady, supołki, tawarystwy, ustanowy, a także

naš teatr, kancerty, zabawy, časopisi, promysieł i handal—heto ŭsio miejscy publičnaho, hramadzianskaho žyćcia i łučnaści.

Otže treba, kab usiudy ŭ hramadzianskim žyćci Biełarus wystupaŭ z dastojnaściu i razwahaj, a hłaŭnaje sprawiadliwa i słušna.

Na sabrańniach i naradach—budź to haspadarskich, kupieckich, duchoŭnych, palityčnych ci inšych—śwіadomy biełarus ab usim pawinien sudzić wychodziačy s patreb i karysciej biełaruskaho narodu.

Wybirajŭčy ludziej na urady i ŭ predstaŭnictwy treba pilnawacca, kab nie wybirać ludziej čužych, worahoŭ našaho narodu i našaj sprawy. Naadwarot, treba zaŭsiody staracca na ŭsiakije urady wybirać dobrych, sumlennych i świadomych Biełarusoŭ. Wyścierehajciesia dawać ŭłasć nad saboj ludziam čužym i niewiadomym!

Jak pastupać, kab naše stanowišče było jasnym?

Kab naše stanowišče było jasnym, my pawinny być naskroź Biełarusami. Nia tolki ŭsiudy sa ŭsimi hawaryć pa biełarusku, ale i wymahać kab natpisy ŭ kramach, dzie my kuplajem tawary, byli pa biełarusku, a także žadać biełaruskich tawaroŭ i wyrobaŭ. Słowam, staracca, kab naša Baćkaŭščyna naskroź mieła naš rodny, biełaruski wyhlad.

Jak pastupać u uradach?

U uradach, wołaści, sudzie i ŭsiudy treba nam hawaryć tolki pa biełarusku i baranić swajho na heto nacionalnaho prawa.

11. Biełarus na čužynie.

Ci maje Biełarus ahladać čužynu?

Świet — heto najlepšaja škoła žyćcia. Chto mnoha bačyŭ mnoha wiedaje. Koždy, chto tolki može, nichaj ahladaje nia tolki swoj rodny kraj, ale i zahranicu.

Jak pawinien dzieržacca Biełarus na čužynie?

Nichaj pamiataje, što čužyncy, uhladajučysia na jaho, buduć sudzić ab usim narodzie. Dyk nichaj Biełarus na čužynie hodna i pawažna predstaŭlaje swaju naciju.

Ci treba wučycca čužoj mowy?

Treba. Čym bolej čeławiek wiedaje to jamu lepiej, bo jon staje bolš aświečeny. A tolki aświečeny čeławiek može mnoha rabić dla swajej baćkaŭščyny. Chto ŭmieje čužuju mowu može čytać čužyje knižki i časopisi, može dawiedacca z ich mnoha dla nas karysnaho, što treba było-by, kab i ŭ nas było. Haworučy s čužymi ludźmi, raskaže taki čeławiek i ab našym narodzie, i ab našym žyćci. Bo časam u čužynie wiedajuć tolki toje, što napišuć ab nas našy worahi. Ale pierš za ŭsio i na čužynie buduče koždy Biełarus pawinien dobra znać swaju mowu, swaju hieohrafiju, historyju, mastactwo, literaturu, słowam — usio naše žyćcio, kab budučy na čužynie nie rabiŭ nam soramu, ale hodna zastupaŭ i abaraniaŭ naš narod dy dziela jaho dabra pracawaŭ.

12. Cym možem hardzicca?

My hordzimsia, što my Biełarusy!

Bo my, narod zdolny, wydali z našaho narodu mnoha słaŭnych ludziej za jakich nikoli nia wypłačeny doŭh majuć pierad nami i Palaki (Kaściuška, Mickiewič, Syrokomla, Ožeškowa, Krašeŭski i mn. inš.) i Maskali (Dostojeŭski Simieon Połacki i mn. inš.) i inšyje našy susiedzi. Pra našu zdolnasć świetčać takže našy abyčai i zwyčai, naše budoŭnictwo, ŭsiakije kulturnyje pamiatki i inš.

My hordy sa swajej mowy!

Bo naša mowa melodyjnaja, bahataja, wielmi nadajecca da pieśni i paezii. A da taho jana adna z najčyściejšych sławianskich moŭ.

My hordy sa swajej pieśni!

Biełarusy majuć wielmi mnoha piesień. Nota tych piesień wielmi bahata i adbiwaje ŭ sabie dušu našu. Naša narodnaja pieśnia zajmaje adno z wydatniejšych miejsc miž pieśniami ŭsich narodaŭ świetu. Jej cikawiacca wučonyje čužych narodaŭ.

My hordy sa swajho narodu!

Usiaki inšy narod žywučy ŭ takich ciažkich warunkach, jakije wypali na našu dolu, zahinuŭby, a naš narod wykazaŭ niezwyčajna wialikuju žyćciowuju siłu. Pieretrywaŭ usiakije złybiedy, lichalećcia i napaści, dy pierechawaŭ ŭ sabie rodnuju mowu swaju i luboŭ da swajej baćkaŭščyny Biełarusi. Naš narod lubić praŭdu i krasu,—jon spakojny i razważny, a pry hetym ćwiordy.

My hordy sa swajej historyi!

Naša historyja heto nieupynnaja baradźba za wolu, baradźba za zachawańnie swajej dušy. Prytym my nikoli nie halilisia na čužoje. Naša historyja heto holhota našaho narodu, jakaja čynić jamu česć i sławu.

My hordy za swaju rodnaju ziamlu!

Naša baćkaŭščyna — piekny kraj! Mnoha ŭ jej krasy: pieknaja u nas wiesna i leto, wosień i zima. Našy puščy lasy i abšary apawity paezijej z jakoj prahladaje naša minuŭščyna.

Adnym słowam:

My hordy, što my Biełarusy.

Nikoli.

Wierš A. Z.

Nad honar i sławu,
Nad čary kachańnia,
Narodnuju sprawu
I pierekańnia,
Što rozum dyktuje,
Zaŭsiody ja wolu,
Nie zdražu nikoli.
Chaj chmara nawiśnie
Nat sonnaj ziamloju,
Chaj hore pryciśnie
Zialeznaj rukoju,—
Ja rodnaje mowy
Nia kinu ŭ niadoli
Nie zdradžu nikoli.

Bušuje chaj bura,
Wichor chaj złujecca,
Chaj wiecier panura
Zawyje na rečcy, —
Ja rodnaho kraju,
Što rwiecca da woli
Nie zdradžu nikoli.
Chaj hrom s piarunam i
Hrymić i strelaje,
Małanka ahniami
Chaj bliskaje, źjaje,—
Swajho ja narodu
Biaz chleba i woli,
Nie zdradžu nikoli.

Chaj srebro, dukaty
Mnie sypluć pad nohi
I skažuć: „Bahaty
Budź, kiń rod ubohi!“
Ja plunu s pahardaj,
Narodu-ž i woli
Nie zdradžu nikoli.

Da samaho skonu,
Usiakim prymusam
I sile pryhonu
Skažu: „Biełarusam
Pawiek astanusia!“
Swajej ŭłasnaj woli
Nie zdradžu nikoli.